

A world map with a light gray background. Three countries are highlighted in a dark red color: Norway in Northern Europe, Venezuela in South America, and Switzerland in Central Europe. The map shows the outlines of all continents and major islands.

Bærekraft og internasjonal handel

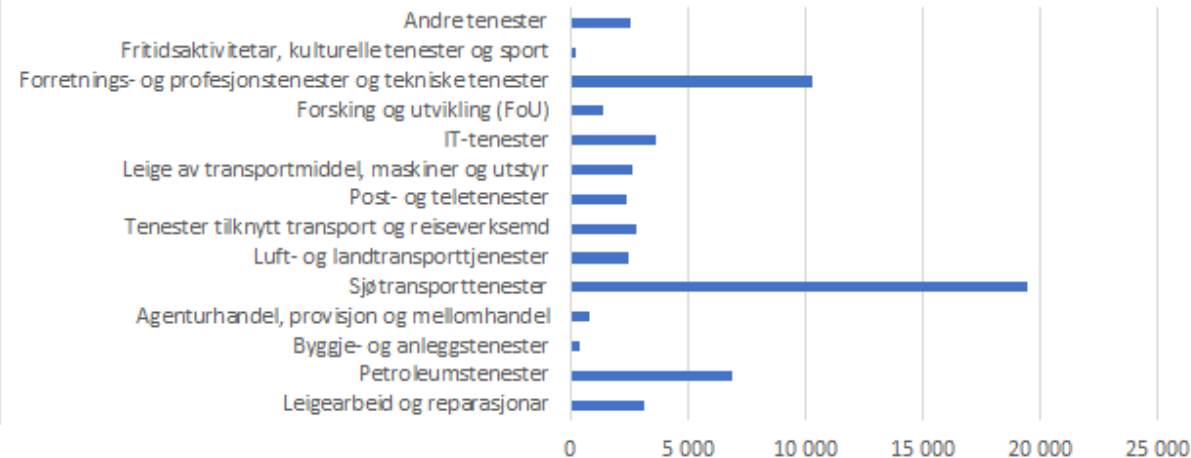
Norge, Venezuela og Sveits

1. Bakgrunnsinformasjon

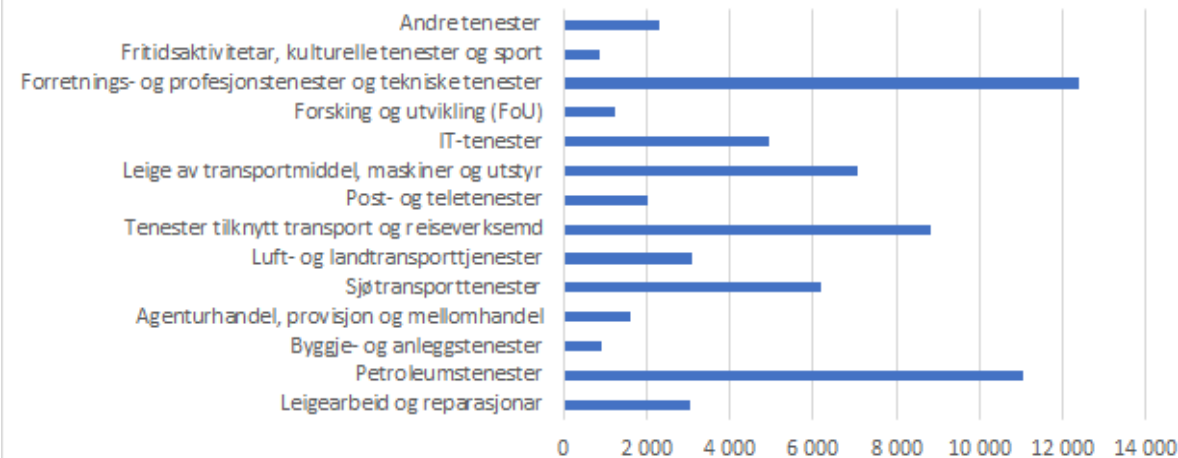
Import og eksport for Norge

- Vi eksporterer mest petroleum og fisk, i tillegg til sjøtransporttjenester, forretningstjenester og petroleumsrelaterte tjenester.
- Vi importerer hovedsakelig transportmidler, som biler, industrimaskiner og elektronikk (mobiler og lignende), i tillegg til forretningstjenester, petroleumstjenester og tjenester tilknyttet reise og transport.

Eksport av tjenester, 2016 (mill. kr)

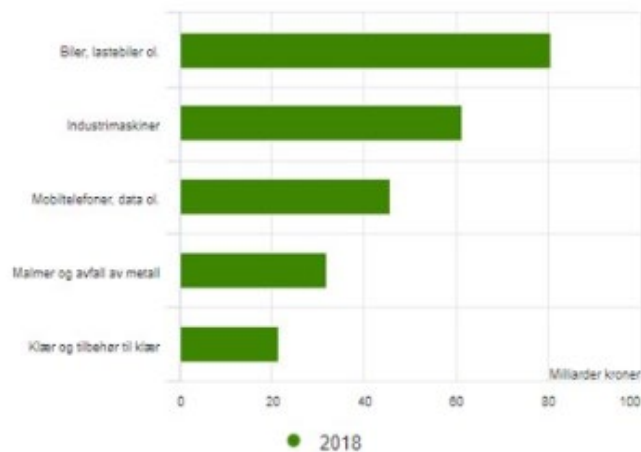
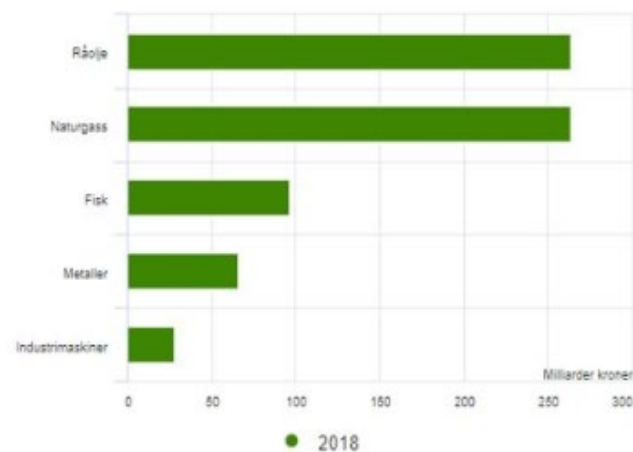
Import av tjenester, 2016 (mill. kr)

Viktigste eksportvarer

Viktigste importvarer

Norge

HDI: **0,953**
(nr. 1)

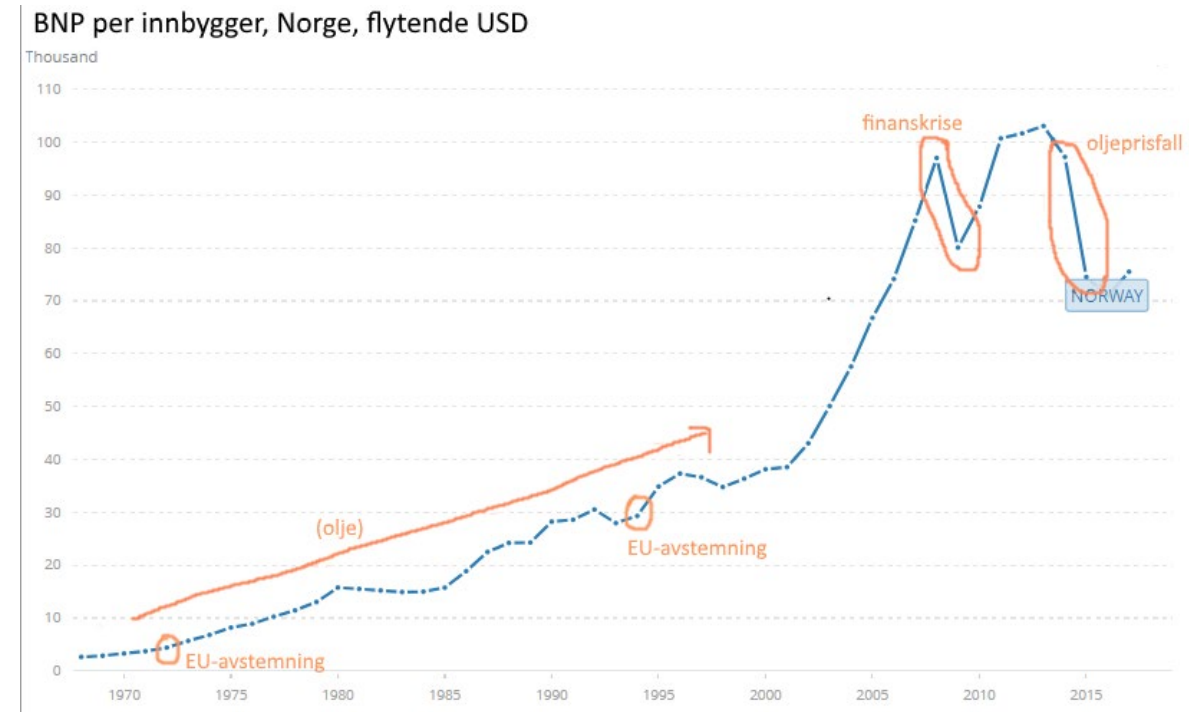
5,3 mill.
innbyggere

Inflasjon:
ca. 2%

BNP per innbygger:
66 000 USD
(kjøpekraftsjustert,
2017)

- Viktigste handelspartnere: Sverige, England, Tyskland, Kina og USA
 - Eksport: England (20%), Tyskland, Sverige
 - Import: Sverige (12%), Tyskland, Kina
- Handel innad i Europa
 - Europa utgjør over 60% (ca. 47 mrd. USD) av import *utenom skip og oljeplattformer* (2017)
- Handelsbalanse: + 21,2 mrd. USD (2017)
- Medlem i EFTA og EØS-avtalen
- SPU har sørget for stabilitet, også gjennom finanskrisa
- Stabil REER (reell effektiv valutakurs), tilsier stabil konkurransevne mot USD

Utvikling i BNP:

Venezuela

HDI: **0,761**

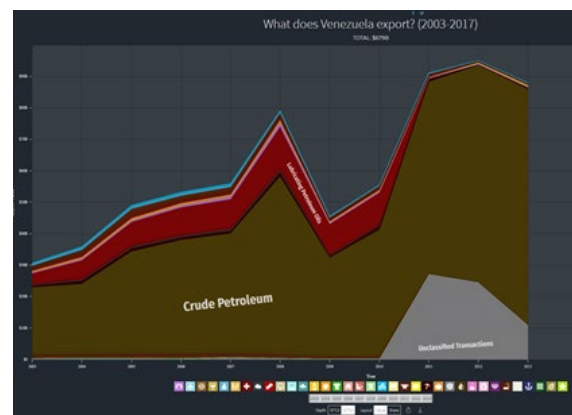
31,6 mill.
innbyggere

Inflasjon: IMF
anslår **10 mill. %**
ila. 2019

BNP per innbygger:
ca. **12 000 USD**
(kjøpekraftsjustert,
2017)

- Dyp økonomisk krise
- Mye korrupsjon (CPI)
- Oljeproduksjon: dominert økonomien siden 1920-tallet
 - Oljeprisfall i 2014: økonomisk krise
 - OPEC (1960) er svært viktig
 - Hollandsk syke – oljenæringa fortrenger annen næringsutvikling -> færre arb.plasser og økt forbruk
- Handelspartnere:
 - Eksport: USA (42%), Kina, India
 - Import: USA (38%), Kina, Mexico
 - Økonomiske sanksjoner fra USA har gjort handel vanskeligere
- Handelsbalanse: + 18,7 mrd. USD (2017)
- Sterkt akselererende REER siden 2013, tilsier svekket konkurranseevne mot USD

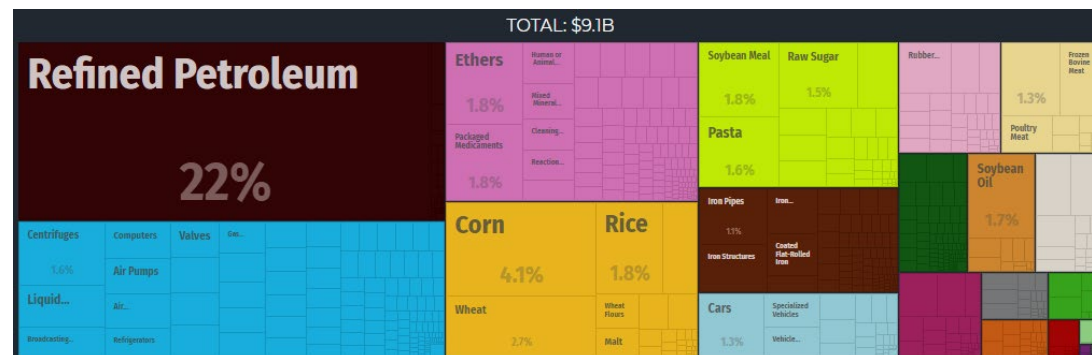
Eksport av varer:

Siden 2010 har Venezuela satset mer og mer på petroleumseksport. Dette gjør landet mer sårbart for svingninger i oljeprisen (som har svingt mellom 23 USD/fat og 120 USD/fat siden 2009)

<https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/stacked/sitc/export/ven/all/show/2003.2017/>

Import av varer:

<https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/ven/#Imports>

Sveits

HDI: **0,944**
(nr. 2)

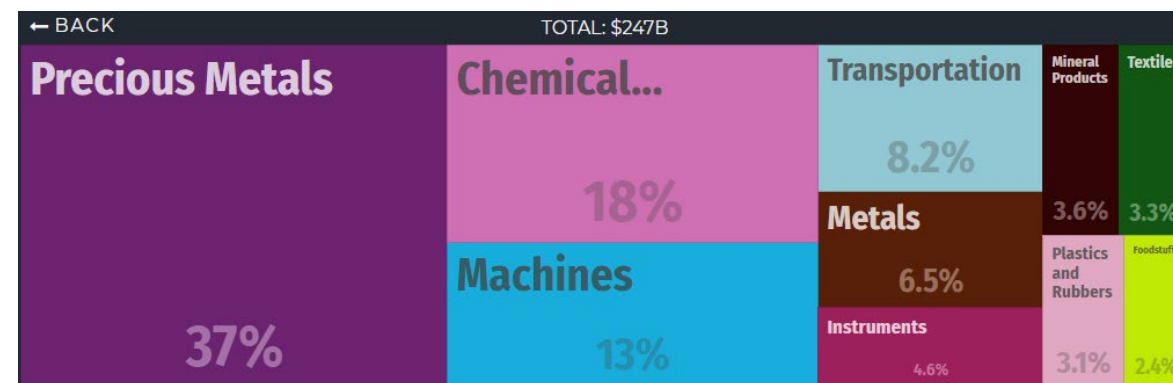
8,4 mill.
innbyggere

Inflasjon: ca.
0,6% i 2017

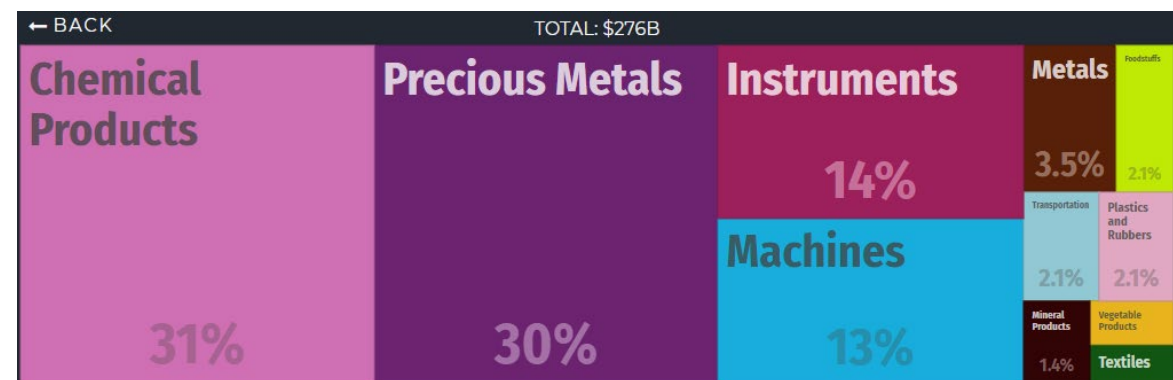
BNP per innbygger:
ca. **63 000 USD**
(kjøpekraftsjustert,
2017)

- Direkte demokrati
- Handelspartnere:
 - Eksport: Tyskland (17%), USA, Kina
 - Import: Tyskland (20%), USA, Italia
- Handelsbalanse: + 12 mrd. USD (2017)
- Brukes som skatteparadis
- Finansmarked, medisinproduksjon og klokkeeksport er viktige næringer
- Medlem i EFTA, og ikke EU
- Stabil REER, tilsier stabil konkuranseevne mot USD
- Ligger sentralt i Europa
 - Mye utenrikshandel

Import av varer:

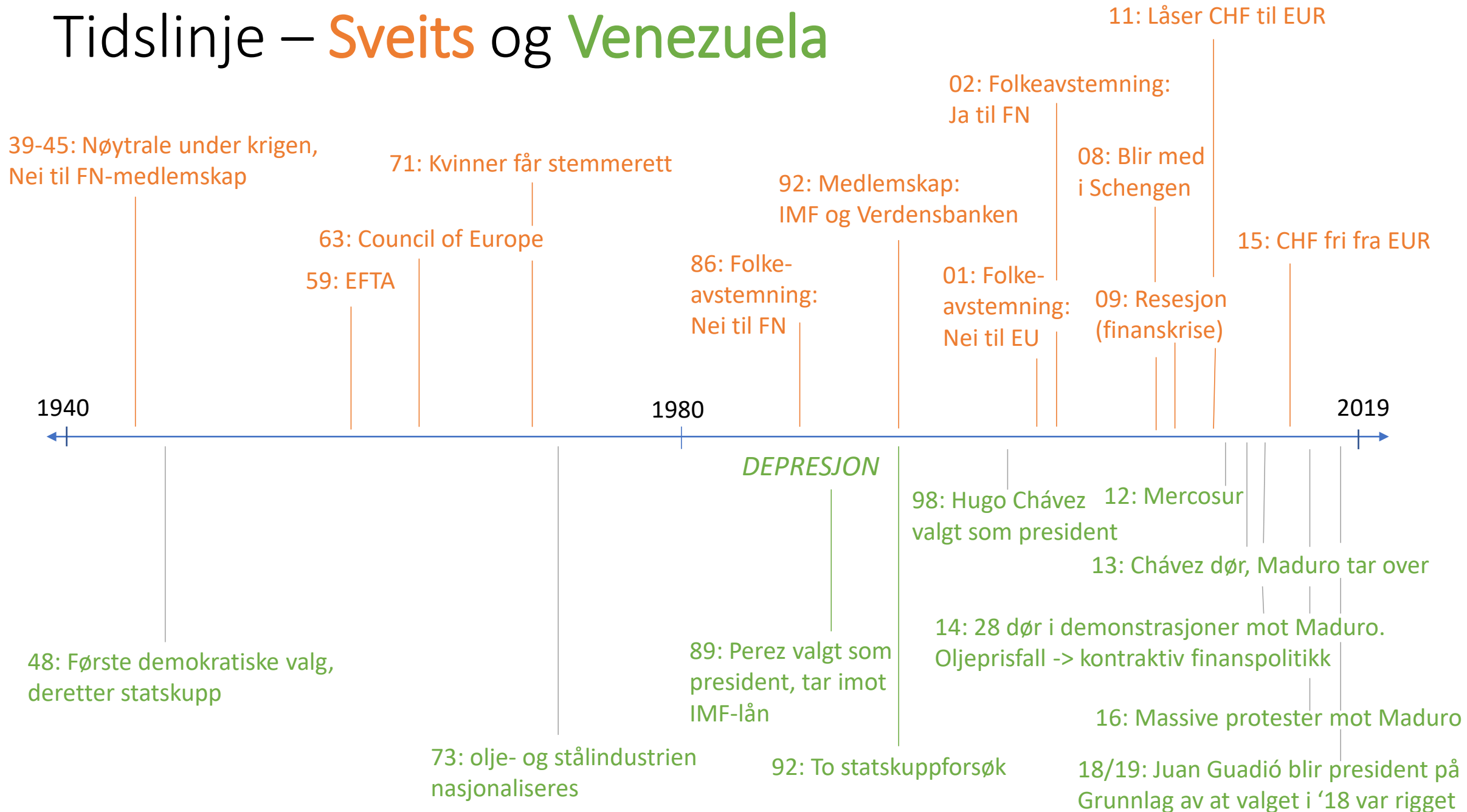

Eksport av varer:

<https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/che/>

Tidslinje – Sveits og Venezuela

Miljøstatus og -politikk

- **Norge:** 2017: utslipp av 52,7 millioner tonn klimagasser – en økning på 3% siden 1990. Gjennomsnittlig utslipp per innbygger: 8,4 tonn CO₂. EPI (Environmental Performance Index): 77,49, skogforvaltning, luftforurensning og jordbruk skårer dårligst.
- **Venezuela:** Gjennomsnittlig utslipp per person er ca. 6 tonn CO₂. EPI: 63, skårer også dårligst på jordbruk, skog og luftforurensning. Rangert som ett av verdens 10 mest forurensede land.
- **Sveits:** svak reduksjon i CO₂-utslipp, 4,3 tonn CO₂ per innbygger. EPI: 87,42, jordbruk og skogforvaltning skårer dårligst, men relativt bra sammenlignet med Norge og Venezuela. Har verdens høyeste EPI-score
- Direkte virkemidler
 - Norge: krav om å kjøpe utslippskvoter (2005), forbud mot KFK-gasser i 1991
 - Venezuela: stengt ulovlige gruver som også er store utslippskilder, 2005-2007: 26 000 hektar med skog plantet, vannrasjonering
 - Sveits: utslippskvoter, forbud mot import av utrydningstruede dyrearter og bestemte miljøskadelige stoffer, ETS (Emission Trading Scheme): legger rammer for bedrifter med høyt energiforbruk
- Økonomiske virkemidler
 - Norge: pant, bomringer, CO₂-avgift (innført 1991) på 59 USD per tonn
 - Venezuela: ukjent
 - Sveits: avgift på ulike gasser, CO₂-avgift på 85 USD per tonn (2017)
- Internasjonalt samarbeid
 - Gjelder alle landene: Paris-avtalen (2015), Montrealprotokollen (1987), Kyotoavtalen (1997)

2. Produksjon og teorien om komparative fortrinn

Viktige industrier, varer og eksterne virkninger

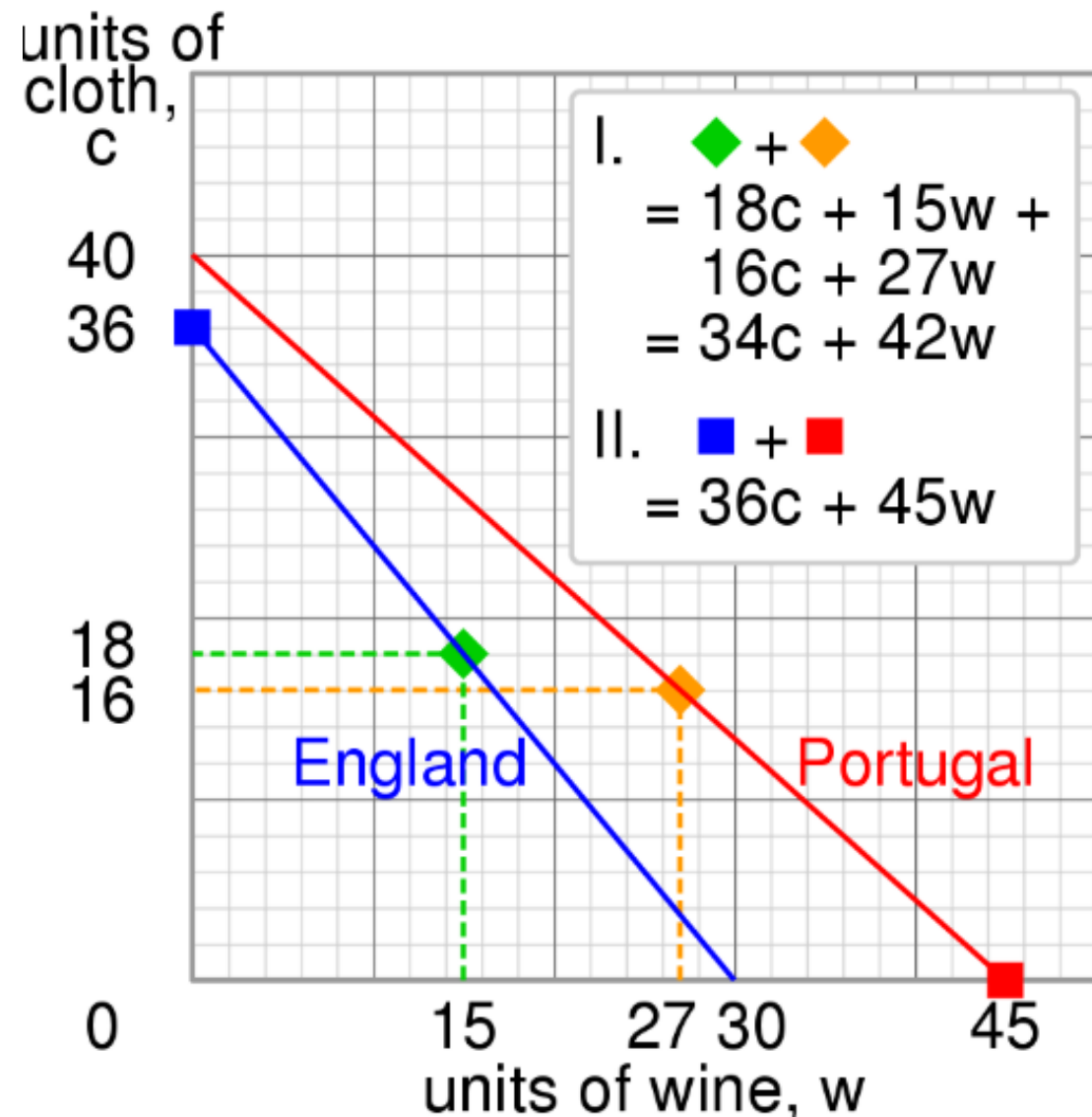
- Norge
 - Største industrier: Næringsmiddelindustri, petroleums- og kullvareindustri, metallindustri
 - Varer: Aluminium, fisk, naturgass, råolje
 - Virkninger: utslipp fra oljeproduksjonen, forurensning og avskoging f.eks. i Brasil som følge av Hydros aluminiumsproduksjon, eventuell gruveavfalldumping i Repparfjorden
- Venezuela
 - Største industrier: Oljeindustri, inkl. aluminium, sement, stål etc.
 - Varer: Elektronikk, biler, råvarer
 - Virkninger: utslipp fra oljeproduksjonen
- Sveits
 - Største industrier: Farmasøytisk industri (Novartis, Roche), kjemisk industri, maskin- og elektronikkproduksjon
 - Varer: Klokker, medisiner, elektronikk, maskiner og instrumenter, luksusvarer og matvarer (Nestlé)
 - Virkninger: industriutslipp, og f. eks. det Sveitsiske multinasjonale råvarehandelsselskapet Glencore, som også regnes som verdens største råvarehandelsselskap, ble i 2012 beskyldt for store syreutslipp i Zambia.

Komparative fortrinn

Forenkla tall:

	Vin (V)	Klær (K)
Portugal	2 (1V = ½K)	6 (1V = 2V)
England	1 (1V = 5K)	5 (1K = 1/5V)

David Ricardos eksempel,
https://en.wikipedia.org/wiki/Comparative_advantage#/media/File:Ricardo_example_of_comparative_advantage.svg

Naturlige forutsetninger

- Norge:
 - En av verdens lengste kystlinjer, enorme havområder: fiske
 - Oljereserver
 - Metaller: variert forekomst av metaller
 - Jern, stål, magnesium, aluminium osv.
 - Fjell: 99% av norsk kraftproduksjon er fra vannkraft
- Venezuela:
 - Verdens største olje- og gassreserver
 - Diamanter og diverse metaller: gull, sink, mangan, kobber
 - Jernmalm og bauxitt
- Sveits:
 - Har egentlig mangel på naturressurser, og er derfor avhengig av utenrikshandel. Antakelig derfor de har høy eksport av behandlede varer som kjemiske produkter, maskiner osv.

Hydros aluminiumsverk i Sunndal, bygget ut med vannkraftverk.

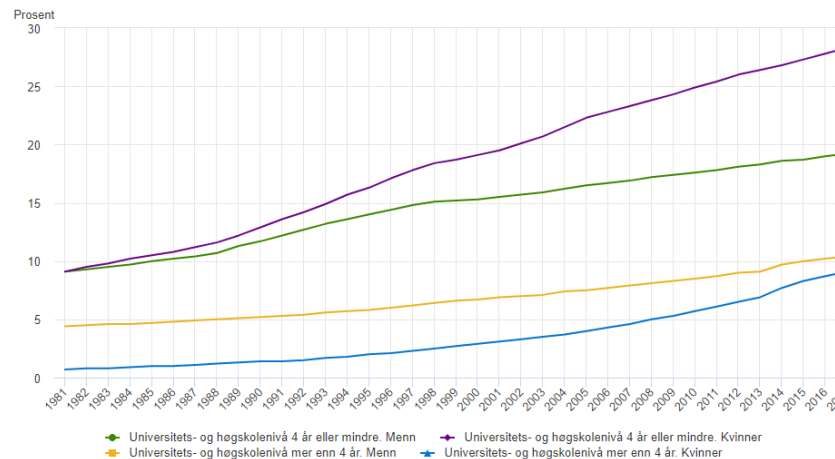
Lønnsnivå og utdanning

Norge:

Gjennomsnittlig månedslønn i 2018: 45 610 NOK (5537 USD).

I 2010 hadde **12,5%** av befolkninga (15+) fullført tertiærutdanning (universitet/college).

Andel personer (16 år og over) med høyere utdanning

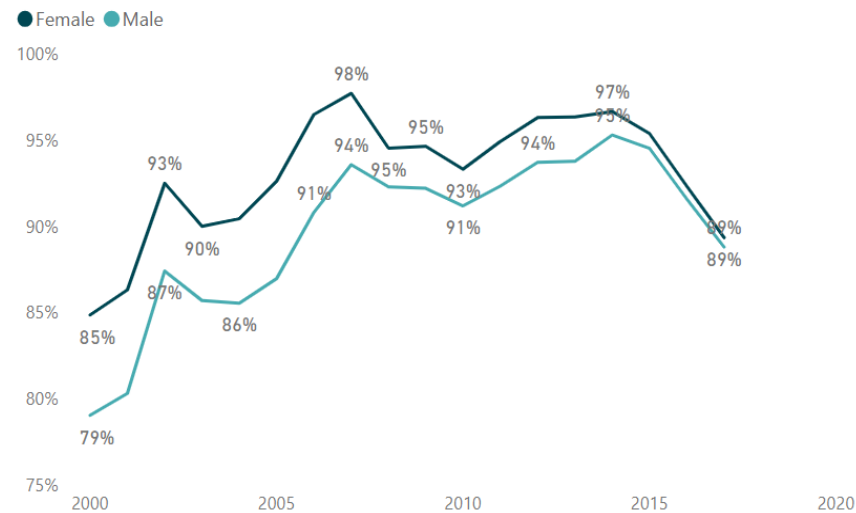
Kilde: Befolkningens utdanningsnivå, Statistisk sentralbyrå

Venezuela:

Månedlig minstelønn har blitt oppjustert i snitt fem ganger årlig siden 2013 (pga. ustabil økonomi, inflasjon), og ligger på en kjøpekraft rundt 10 USD.

I 2010 hadde **3%** av befolkninga (15+) tertiærutdanning.

Completion rate of primary school children, by year and gender

Source

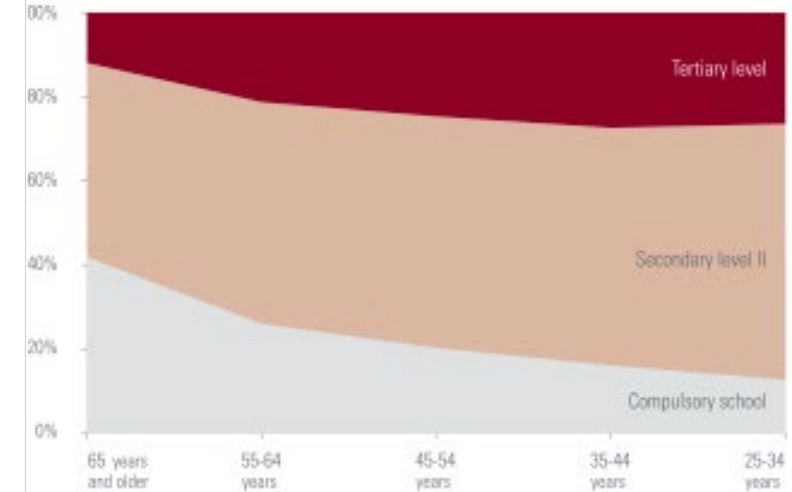
UNESCO Institute for Statistics (UIS)
<https://www.epdc.org/country/venezuela>

Sveits:

Gjennomsnittlig månedslønn: 6 298 USD, blant høyeste i Europa (2017)

I 2010 hadde **18%** av befolkninga (15+) fullført tertiærutdanning

Figure 6: Level of the population's education in Switzerland, 2003

Source: Swiss Federal Statistical Office 2004

https://www.swissuniversities.ch/fileadmin/swissuniversities/Dokumente/Kammern/Kammer_FH/Publikationen/higher_education-e.pdf

Stordriftsfordeler og forbrukernes preferanser

Stordriftsfordeler

- Teorien om stordriftsfordeler går ut på at en bedrift drar nytte av å øke produksjonsmengden, fordi de langsiktige kostnadene per enhet synker ved utvidet produksjon. Vi fokuserer på eksterne stordriftsfordeler, altså stordriftsfordeler som forekommer i *næringer*, fremfor *firmaer* (interne). Disse vil forekomme i flere store næringer i de tre landene, men vi trekker fram ett eksempel per land.
- Norge: fiske
 - Pga. god teknologi (som blir billigere ved færre og større båter), høy tilgjengelighet på kompetent arbeidskraft (fører til reduserte samla kostnader for arbeidskraft), enorme havområder og lang kyst, lang erfaring og omfattende kunnskapsspredning og utvikling gir effektivt fiske og utvikling av oppdrettsnæring
- Venezuela: oljeutvinning
 - Pga. opphopning av kompetent arbeidskraft (oljenæringa er en relativt attraktiv arbeidsplass pga. høye lønninger i oppgangstider (men risikabelt i nedgangstider)), enorme oljereserver, oppbygd kunnskap siden 1920-tallet (lang erfaring)
- Sveits: finansmarkedet
 - Pga. opphopning av kompetent arbeidskraft og kunnskapsoppbygging (eks. Genève som sentrum for internasjonale institusjoner (WTO og FN) gir enkel tilgang på kunnskap og ideer, dermed får finansmarkedet også nettverksvirkninger)
 - Mye går antakeligvis på IT og automatisering, der utviklingskostnaden er betydelig større enn driftskostnader – dermed koster det ikke mye mer at systemene brukes av mange

Forbrukerpreferanser

- Venezuela: ukjent
- Norge:
 - Negative til GMO-mat
 - Kortreist/norsk mat
 - Sjømat
 - Kan bruke mye penger på kvalitetsprodukter
- Sveits:
 - Sveitsisk mat
 - Verdi for pengene/billige varer
 - Økologisk mat

3. Internasjonalt samarbeid,
flernasjonale selskaper og
globalisering

Årsaker til import og eksport

Norges eksportvarer bestemmes av det naturlige grunnlaget: lang kyst gjør fisk til en lønnsom handelsvare, mye fjell gir stor forekomst av metaller og mange oljereserver gjør olje til en viktig inntektskilde.

En stor del av importvarene består av elektronikk, biler, industrimaskiner, jern og kjemiske produkter. Den store importen av disse forbruksvarene tyder kanskje på at nordmenn generelt har god råd, i tillegg til at dette er varer vi trenger mye av og som vi ikke kan produsere selv.

Venezuela eier nesten $\frac{1}{4}$ av verdens oljereserver, og eksporterer derfor hovedsakelig olje. Men denne oljeeksporten er avhengig av oljeimporten. Det er fordi Venezuelas olje er tung og dermed vanskelig å få solgt til andre land. Den tynne importerte oljen, blant annet fra USA, brukes til å fortynde oljen før de selger den videre. Denne ensidige råvareeksporten gjør framtidige inntekter usikre, fordi råvarepriser har lettere for å synke enn ferdigvarepriser. Når disse inntektene synker, har ikke landet noen andre eksportvarer å støtte seg på. Dagens tilstand i Venezuela beviser dette: siden oljeprisene falt i 2014 har landet slitt med en svært ustabil økonomi.

Matvarer utgjør også en stor del av importen. Det kommer antakelig av at kun tre prosent av landarealet er dyrket mark, i tillegg til at jordbruket er svært underutviklet.

Sveits' økonomi er for det første avhengig av internasjonal handel, fordi de ikke har særlig godt naturgrunnlag. Edelmetaller tilsvarer ca. $\frac{1}{3}$ av både importen og eksporten til Sveits, hvorav gull utgjør mesteparten. Det er antakelig fordi Sveits har en lang historie og dermed også god spesialisering innenfor bank og sikkerhet. Faktisk er det beregnet at $\frac{2}{3}$ av verdens gull går gjennom Sveits.

Kjemiske midler, medisiner og blod utgjør også en stor del av både eksporten og importen. Igjen har dette med historien å gjøre. Noen av verdens største legemiddelselskap har røtter i Sveits, og etablerte seg tidlig. Dermed har de rukket å vokse og fått et forsprang samt spesialisering innenfor dette feltet.

Norge

	IMF	Verdensbanken	WTO	OECD
Økonomisk vekst	Ingen direkte virkninger.		WTO har trolig hjulpet Norges økonomiske vekst gjennom økte muligheter for import og eksport.	Forløperen OEEC støttet Marshall-hjelpen.
Frihandel			Bestevilkårsprinsippet (utenlandske varer skal behandles likt som innenlandske).	Anbefaler reduksjon av statlige aksjer i næringslivet.
Proteksjonisme			Forebyggende: anti-toll og for tollfrie importkvoter.	
Investeringer				Vektlegge kostnad-nytte-analyse for valg av prosjekter som krever statlig investering.
Eksportsubsidier			Pålagt å fjerne alle eksportsubsidier for landbruk innen 2020.	
Miljø			Environmental Goods Agreement (2014): skal fremme bærekraftig produksjon, forbruk og utvikling.	Anbefaler å gjøre klimaskatter mer uniforme.
Konkurranssevne			Trolig har WTO gjort at Norge har blitt mer konkurransedyktig, gjennom samarbeid og multilaterale avtaler.	Anbefaler å eliminere sektorfritak for eksempel i landbruk, dvs. at landbruket ikke er konkurranseutsatt.
Konkurransvilkår			Norge har i teorien fått like konkurransevilkår som resten av WTOs medlemsland. Dette legger til rette for frihandel.	Oppfordrer til å fortsette å styrke konkurransepolitikken, altså bl.a. konkurranseutsette flere segmenter.
Flernasjonale selskaper			WTO anklages for å være en organisasjon for flernasjonale selskaper siden de ønsker minimale reguleringer av markedet, noe som gjør at selskaper kan vokse relativt uhemmet og strekke seg over flere land. Selv er de ikke enige i kritikken.	<i>Guidelines for Multinational Enterprises in practice</i> (2011) – ikke juridisk bindende retningslinjer for flernasjonale selskaper (sier bl.a. at selskapene skal følge lover som gjelder i landet de opererer i)

Venezuela

	IMF (lite kontakt)	Verdensbanken (lite kontakt)	WTO (lite kontakt)	OECD (ikke medlem)
Økonomisk vekst	"Standby credit" i 1996 på 1,4 milliarder USD: støtte til et økonomisk program som skulle markedsrette økonomien og redusere reguleringer og lover. Har tatt opp flere lån, men ikke gjennomført alle politiske krav.	Har tatt imot lån på 60-tallet og i 1989, men har også betalt store summer til Verdensbanken i oppgangstider. I 1991 støttet Verdensbanken privatisering av nasjonale selskaper, noe som utgjorde over 2,4 mrd. USD (1992-USD) i inntekter.	Gjennom WTO får Venezuela av all sannsynlighet et bedre utgangspunkt for internasjonal handel, noe de er relativt avhengig av.	
Frihandel		Verdensbanken støttet liberalistiske reformer i Venezuela gjennom retningslinjer for lånet i 1989, bl.a. reduserte tollsatser, færre subsidier og markedsbestemt valutakurs (senere har de gått over til styrt valutakurs).	Bestevilkårsprinsippet.	
Proteksjonisme			Forebyggende, pga. anti-toll.	
Investeringer				
Eksportsubsidier		Myndighetene reduserte eksportsubsidier i 1989.	Redusert, men manglende oppdatert informasjon (2001)	
Miljø		Flere prosjekter, bl.a. å redusere KFK-gasser og bevare det biologiske mangfoldet		
Konkurranssevne		Verdensbanken har støttet privatisering og reduksjon av offentlig sektor gjennom Public Enterprise Reform Loan.		
Konkurransvilkår		Verdensbanken ønsker nedbygging av offentlig sektor, og statsinnblanding kun når det er høyst nødvendig. Dette skal oppfordre til mer privat eierskap, altså mer kapitalisme og konkurranse.		
Flernasjonale selskaper	(Mange flernasjonale selskaper trekker seg ut av Venezuela pga. nedgang i valutaen (mot USD), som følge av økonomisk krise.)			

Sveits

	IMF	Verdensbanken	WTO	OECD
Økonomisk vekst	Ingen direkte virkninger.			Forløperen OEEC støttet Marshall-hjelpen. Anbefaler å møte etterspørselen i arbeidsmarkedet ved å tilrettelegge for arbeid for eldre, mottak av arbeidsinnvandrere med høy kompetanse og justere utdanningssystemet etter arbeidsmarkedsbehov. Dette kan føre til økonomisk vekst.
Frihandel			Bestevilkårsprinsippet.	Anbefaler liberalisering av markedet (peker for eksempel på Statens postleveransemonopol). Ønsker også færre restriksjoner på handel, spesielt for landbruksvarer.
Proteksjonisme			Forebyggende, pga. anti-toll.	Oppfordrer til redusert toll.
Investeringer				
Eksportsubsidier			WTO oppfordrer Sveits til å kutte enda mer i eksportsubsidier, også for prosessert mat (eks. "sjokoladeloven")	
Miljø			Environmental Goods Agreement (2014): skal fremme bærekraftig produksjon, forbruk og utvikling.	Anbefaler høyere miljørelaterte skatter (for eksempel på CO2-utslipp)
Konkurranssevne				Anbefaler reduksjon av landbrukssubsidier.
Konkurransvilkår			Har for eksempel konkurranseutsatt alkoholsalg med >alk.80% (01.01.19) som del av WTO-forhandlinger	Oppfordrer til mer privat eie og færre barrierer for etablering.
Flernasjonale selskaper				<i>Guidelines for Multinational Enterprises in practice</i> (2011) – ikke juridisk bindende retningslinjer for flernasjonale selskaper (sier bl.a. at selskapene skal følge lover som gjelder i landet de opererer i)

Oppsummering

- OECD- og WTO-medlemskap har sikret Norge og Sveits stabile og pålitelige handelsavtaler, som begge landene antageligvis har dratt stor nytte av. Venezuelas manglende kommunikasjon med WTO har gjort at landet ikke har fått like store fordeler
 - I stedet har OPEC vært en viktig organisasjon for Venezuela, som trolig har stått for noe stabilitet og trygghet gjennom historien (siden 60-tallet). Det er ikke en selvfølgelighet at Venezuela kunne vært medlem i OECD og OPEC, siden OECD (og WTO) i utgangspunktet er negative til konkurransehemmende karteller som OPEC.
- Verken Norge eller Sveits har fått store fordeler ved IMF- og Verdensbanken-medlemskap, utover innsyn i medlemslandenes økonomiske politikk og noe medbestemmelse hva angår låntakere
- Både OECD og WTO er liberalistiske økonomiske samarbeidsorganisasjoner (antitoll, deregulering av markedet, mot omfattende statlig innblanding), og Venezuelas sosialistiske politikk har vært uforenelig med dette, altså har Venezuelas samarbeid med dem vært ikke-eksisterende eller mangelfullt
- Store deler av den tilgjengelige informasjonen om Venezuelas forhold til IMF, Verdensbanken og WTO er utdatert, fordi Venezuela ikke har rapportert til noen av organisasjonene på lenge
 - Venezuela ønsket å forlate både IMF og Verdensbanken i 2007 som en symbolsk handling
 - 2018: IMF sensur mot Venezuela pga. manglende innrapportering

Debattinnlegg

Globaliseringa er blant annet forårsaket av et felles ønske på midten av 1900-tallet om internasjonalt samarbeid og gjensidig avhengighet for å fremme fred. Dette gjorde, i kombinasjon med ny teknologi og bedre infrastruktur, at internasjonal handel ble mer oppnåelig og ønskelig. Markedet utvikla seg til å bli globalt. For å gjøre internasjonal frihandel enklere, sørger blant annet WTO for lavere tollbarrierer.

Siden arbeidsmarkedet nå er globalt, kan arbeidsgivere i ett land ansette arbeidere i et helt annet land. I praksis ser vi dette som utflagging, der firmaer spesielt i vestlige land flytter fabrikker til lavinntektsland, fordi arbeidskraften der er vesentlig billigere. Dermed får arbeidsgivere i allerede velstående land muligheten til å tjene penger på billig arbeidskraft i utviklingsland.

Både Sveits, Venezuela og Norge er relativt avhengige av internasjonal handel for at alt skal gå rundt - ingen av landene er selvforsynte, og de tjener alle mye på eksport. Spesielt Norge og Venezuela er avhengige av at andre land har lyst på oljen de eksporterer, siden landenes BNP mer eller mindre hviler på oljeinntekter.

Selv om globalisering har ført til at mange land har tilgang på langt flere produkter enn de ellers ville hatt, har det også videreført og kanskje forsterket den skjeve globale maktfordelinga som har vært etter kolonitida. Globaliseringa er altså ikke utelukkende positiv, og krever samarbeid som *ikke* fremmer økonomisk vekst i rike land på bekostning av fattigere lands økonomiske, sosiale og miljømessige forhold.

Svar på debattinnlegg

- Til gruppa til Ingrid Irene:

Som det står i debattinnlegget, er utflagging og innvandring en viktig virkning av globalisering. Dette kan være positivt på den måten at dersom det er vanskelig å få arbeid, har man mulighet til å bosette seg i et annet land hvor dette arbeidssegmentet er større. Og når en bedrift flagger ut til et u-land for å senke produksjonskostnadene, skaper dette flere arbeidsplasser i u-landet, som igjen kan føre til bedre leveforhold der. Dette i seg selv er positivt, men i mange tilfeller har det derimot endt med dårlige arbeidsforhold og urettferdig lave lønner for arbeidstakerne.

En annen viktig virkning som nevnes, er den økte tilgangen på råvarer og andre produkter, som et land ikke nødvendigvis hadde klart å produsere selv.

Legemidler og medisiner er et eksempel på varer vi har fått et bredere utvalg av som følge av globalisering. Det er likevel hovedsakelig i Europa og Nord-Amerika at dette er tilfellet, hvor vi har fått utryddet mange sykdommer som fortsatt eksisterer i andre deler av verden. Altså er legemiddelindustrien også et godt eksempel på at globalisering har ført til en skjev utvikling: et tett samarbeid mellom en gruppe land gjør at de kan løfte hverandre opp, samtidig som andre land stagnerer.

Som det også ble nevnt, har globalisering mye å si for klimaendringene. Den økte transporten og handelen har ført til hurtigere oppvarming av kloden som følge av økt produksjon og varetransport på tvers av land.

Til slutt synes jeg at et godt sosiologisk poeng er at globalisering fører til en mer multikulturell verden og mindre fremmedfrykt for andre land og kulturer.

- Til gruppa til Christoffer:

Det er et riktig og viktig poeng at globalisering har ført til gjensidig avhengighet for land. Dette skulle være et insentiv mot krig, siden land som er avhengige av andre lands varer, ikke ønsker å gå til krig mot dette landet (heller ikke mot noe annet land grunnet frykt for sanksjoner fra økonomiske samarbeid). Den gjensidige avhengigheten motiverer også for å danne samarbeidsorganisasjoner knyttet til f. eks handel, som igjen styrker relasjonene mellom land.

Utveksling av kulturer har som du sier i all hovedsak vært en positiv virkning av globalisering. Samtidig har det kanskje åpnet dørene for fremmedfrykt og ekstrem nasjonalisme. Folk er redde for ukjente kulturer, og et behov for å beskytte eget land oppstår. Proteksjonisme er en mulig virkning av dette (selv om det kan være andre og betydelig bedre argumenter for vern av egen industri), noe som igjen bygger ned internasjonalt samarbeid og økonomisk gjensidig avhengighet. Dette kan potensielt skape en mer utrygg verden.

Selv om utflagging slik vi ser det praktisert i dag er negativt, har det også potensielle positive konsekvenser. Det fører i første omgang til flere arbeidsplasser i utviklingsland. Og selv om mange har uforsvarlige arbeidsvilkår, er kanskje luse lønn bedre enn ingen lønn? I teorien skal i hvert fall utflagging ha potensialet til å skape økonomisk vekst i utviklingsland.

Internasjonalt økonomisk samarbeid er på mange måter bra, men det fører også til en slags felles global politikk. De internasjonale økonomiske samarbeidene i dag, i alle fall de med størst oppslutning, er relativt liberalistiske - de går inn for mindre toll, mer privatisering, mindre statlig innblanding og mer deregulering av markedet. Selv om det blant mange økonomer er en oppfatning om at frihandel er det ønskelige, er det langt fra alle som mener det fungerer i praksis. Det gjør at mer venstrevridde land enten må ekskludere seg selv fra noen av verdens største samarbeidsorganer, eller bli medlem og gi opp noe av sin mer sosialistiske økonomiske politikk. I tillegg har WTO skapt en arena for tvistesaker mot land som "saboterer" frihandel.

Det er mange positive sider ved den økende tilgjengeligheten på varer, men det voksende forbruket fører også med seg en økning i utslipp av klimagasser. Og hvis den økende materielle levestandarden skal fortsette å utvikle seg i en positiv retning, er vi avhengig av et godt samarbeid innad i landene, men også på et globalt plan, for å redusere effektene av klimaendringene

Kilder til oppgave 1

- <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/hva-er-egentlig-bnp>
- <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/artikler-og-publikasjoner/tenesteeksporten-naer-60-milliardar>
- <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/artikler-og-publikasjoner/norges-viktigste-handelspartnere>
- <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/faktaside/norsk-naeringsliv>
- <http://www.ssb.no/statbank/sq/10019889/>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Venezuela#2013%E2%80%93present
- <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-46999668>
- [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(PPP\)_per_capita](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita)
- <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/che/#Destinations>
- <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/che/>
- <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=VE-CH>
- file:///C:/Users/emmao/Downloads/e01_Faktenblatt_Emissionshandel_.pdf
- <https://climateandsecurity.org/2019/02/07/drought-mismanagement-and-political-instability-in-venezuela/>
- <https://venezuelanalysis.com/analysis/1259>
- http://siteresources.worldbank.org/INTLAC/Resources/257803-1235077152356/Country_Note_Venezuela.pdf
- Bøhmer, G., Hagen, S. (2012). *Samfunnsøkonomi 1*. Norge: Gyldendal.
- <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Miljoe-og-klima/Montrealprotokollen>
- <https://energiogklima.no/klimavakten/norges-utslipp/>
- <https://epi.envirocenter.yale.edu/epi-country-report/CHE>
- <https://epi.envirocenter.yale.edu/sites/default/files/2018-nor.pdf>
- <https://epi.envirocenter.yale.edu/sites/default/files/2018-ven.pdf>
- http://www.sgi-network.org/2017/Switzerland/Environmental_Policies
- <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/QlkaQJ/lanserer-ny-valuta-saa-mye-koster-en-kylling-i-venezuela>
- https://www.tradingview.com/symbols/USDNOK/?utm_campaign=chart&utm_medium=widget&utm_source=tradingeconomics.com&utm_term=FX%3AUDNOK
- <https://data.worldbank.org/indicator/PX.REX.REER?locations=CH-VE-NO>
- https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/ven/show/all/2017/
- https://www.eia.gov/finance/markets/crudeoil/spot_prices.php
- https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Norway
- <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2017&locations=NO&start=1960>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Corruption_Perceptions_Index

Kilder til oppgave 2

- <https://www.worldatlas.com/articles/important-facts-related-to-the-economy-of-venezuela.html>
- <https://www.nationsencyclopedia.com/economies/Europe/Switzerland-INDUSTRY.html>
- <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/wirtschaft/taetigkeit-sgebiete.html>
- https://snl.no/%C3%98konomi_og_n%C3%A6ringsliv_i_Venezuela
- <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/norsk-naringsvirksomhet---metallindustri/id87574/>
- https://snl.no/n%C3%A6ringsliv_i_Norge
- https://snl.no/%C3%98konomi_og_n%C3%A6ringsliv_i_Sveits
- <https://e24.no/boers-og-finans/norsk-hydro/knusede-rapport-om-hydros-utslipp-i-brasil-utslipp-verre-enn-antatt/24297607>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Comparative_advantage#/media/File:Ricardo_example_of_comparative_advantage.svg
- https://www.swissuniversities.ch/fileadmin/swissuniversities/Dokumente/Kammern/Kammer_FH/Publikationen/higher_education-e.pdf
- <https://no.tradingeconomics.com/switzerland/wages>
- <https://www.ssb.no/utdanning/faktaside/utdanning>
- <https://snl.no/stordriftsfordeler>
- <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/lonnsveksten-tar-seg-opp>
- <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/qlkaQJ/lanserer-ny-valuta-saa-mye-koster-en-kylling-i-venezuela>
- <https://www.framtiden.no/201203085536/aktuelt/etiske-investeringer/oljefondselskap-i-miljotrobbe.html>
- <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-11-30/venezuela-raises-monthly-minimum-wage-for-sixth-time-in-2018>
- <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1477-9552.2004.tb00080.x>
- <https://en.portal.santandertrade.com/analyse-markets/norway/reaching-the-consumers>
- <https://en.portal.santandertrade.com/analyse-markets/switzerland/reaching-the-consumers>
- <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0950329399000348>
- <https://www.oecd.org/education/Switzerland-EAG2014-Country-Note.pdf>
- <http://uis.unesco.org/country/VE>
- <https://www.klassekampen.no/24901/article/item/null/komparative-fortrinn>
- <https://www.statkraft.no/Energikilder/Vannkraft/>
- <https://ourworldindata.org/tertiary-education>
- http://www.econ.boun.edu.tr/content/2016/fall/EC-36101/Lecture%20Note-Ch7_notes-12-12-2015.pdf

Kilder oppgave 3

- https://no.wikipedia.org/wiki/Verdens_handelsorganisasjon
- https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=252133,248494,241896,241656,240642,238904,238908,231496,135608,127642&CurrentCatalogueIdIndex=0&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True
- <https://www.landbruk.no/internasjonalt/hva-er-egentlig-wto/>
- https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp027_e.htm
- https://www.wto.org/english/news_e/news17_e/agcom_27mar17_e.htm
- <https://www.nrk.no/nyheter/sveits-far-sjokolade-refs-av-wto-1.13838973>
- <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/slutt-pa-eksportsubsidier/id2414005/>
- <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/handel/nfd---innsiktsartikler/frihandelsavtaler/ordbok-og-faq/id438871/>
- https://ustr.gov/sites/default/files/uploads/reports/2010/NTE/2010_NTE_Venezuela_final.pdf
- <https://hbr.org/2017/09/when-should-multinationals-move-back-into-venezuela>
- https://en.wikipedia.org/wiki/OECD#cite_note-oeec-6
- https://www.swissinfo.ch/eng/precious-goods_switzerland--the-world-s-gold-hub/33706126
- <http://www.worldstopexports.com/switzerlands-top-10-exports/>
- <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/che/>
- <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/nor/>
- https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/ega_e.htm
- <https://pdfs.semanticscholar.org/4aa2/71753074420aefc415e32baa3dccc4868d48.pdf>
- <https://e24.no/energi/olje/naa-importerer-venezuela-olje-for-aa-eksportere-olje/23612693>
- https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm
- https://snl.no/%C3%98konomi_og_n%C3%A6ringsliv_i_Venezuela#-Jordbruks_og_matproduksjon
- <http://www.oecd.org/eco/surveys/switzerland-2017-OECD-economic-survey-overview.pdf>
- <http://www.oecd.org/eco/surveys/norway-2018-OECD-economic-survey-overview.pdf>
- <https://www.thegef.org/project/dhekuana-nonoodo-sustainable-use-and-conservation-biodiversity-resources-dhekuana-indigenous>
- <http://documents.worldbank.org/curated/en/102251474574363495/pdf/000020051-20140624163900.pdf>
- file:///C:/Users/emmao/Downloads/OECD_Broschuere_Leitsaetze.pdf
- https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/oecd_ncp/oecd-retningslinjer-flernasjonale-selskaper201307.pdf
- <http://documents.worldbank.org/curated/en/996051468778213070/Venezuela-and-the-World-Bank-preparing-for-the-future>
- <http://documents.worldbank.org/curated/en/996051468778213070/pdf/multi-page.pdf>
- <https://www.pharmaceutical-technology.com/features/formula-success-inside-swiss-pharma/>
- <https://www.nytimes.com/1996/07/13/world/venezuela-gets-big-imf-credit-backing-market-reforms.html>
- <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/14/01/49/pr9638>